

Janusz Ławrynowicz

Świadczenia Państwowego Zakładu Ubezpieczeń z ubezpieczeń wypadkowych : (na tle ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. i rozporządzenia z dnia 15 kwietnia 1968 r.)

Palestra 13/5(137), 22-30

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

adwokata postawić w gorszej sytuacji niż każdego innego klienta zespołowego. Adwokat ma prawo zlecić zespołowi prowadzenie własnej sprawy, a kierownik nie musi ostatecznie zlecać prowadzenia tej właśnie sprawy innemu adwokatowi. Inna rzecz, że wobec podnoszonych przez doktrynę wątpliwości kierownik wyznaczy na pewno innego adwokata, by w ten sposób uniknąć z kolei jakichkolwiek wątpliwości. Cały spór w tym wypadku przestanie istnieć. Nikt przecież nie kwestionuje uprawnień innego adwokata do otrzymania wynagrodzenia za sprawę prowadzoną koledze z tego samego zespołu.

JANUSZ ŁAWRYNOWICZ

Świadczenia Państwowego Zakładu Ubezpieczeń z ubezpieczeń wypadkowych (na tle ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. i rozporządzenia z dnia 15 kwietnia 1968 r.)

Ustawa z dnia 23.I.1968 r. o świadczeniach pieniężnych przysługujących w razie wypadków przy pracy (Dz. U. Nr 3, poz. 8) i rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.IV.1968 r. w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych (Dz. U. Nr 15, poz. 89) wprowadziły istotne zmiany w zakresie dobrowolnych ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej oraz następstw nieszczęśliwych wypadków, zawieranych przez uspołecznione zakłady pracy, a także w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń następstw nieszczęśliwych wypadków i odpowiedzialności cywilnej z ruchu pojazdów mechanicznych, jeśli chodzi o wypadki przy pracy spowodowane ruchem tych pojazdów.

Zagadnienia związane z tymi zmianami nie zmieściły się w zamieszczonych na łamach „Palestry” artykułach, w których zostały omówione problemy wiążące się z ustawą z dnia 23.I.1968 r.¹ oraz zmiany wprowadzone rozporządzeniem z dnia 24.IV.1968 r.² Sprawy te — ze względu na ich wagę i znaczenie dla praktyki wymagają m.zd. odrębnego omówienia w niniejszym artykule.

Jak słusznie zwrócili na to uwagę. A. Bubik i J. Kurcysz, stan prawny dotyczący odpowiedzialności uspołecznionego zakładu pracy za wypadki przy pracy — po wejściu w życie ustawy z dnia 23.I.68 r. — powinien być rozważany w trzech okresach. Uwaga ta dotyczy również rozporządzenia z dnia 24.IV.1968 r. Zarówno bowiem przepisy art. 10—12 ustawy, jak i § 4 ust. 2 pkt 1 i ust. 3 rozporządzenia weszły w życie dopiero z dniem 1 września 1968 r. W związku z tym stan prawny w omawianym zakresie oraz związane z nim zagadnienia ubezpieczeń kształ-

1 Artur Bubik, Jerzy Kurcysz: O świadczeniach pieniężnych uspołecznionego zakładu pracy za wypadki przy pracy, „Palestra” z 1968 r. nr 10, s. 13.

2 Janusz Ławrynowicz: Obowiązkowe ubezpieczenia komunikacyjne, „Palestra” z 1968 r. nr 10, s. 20.

tują się różnie w okresach: 1) do 31 grudnia 1967 r., 2) od 1 stycznia do 31 sierpnia 1968 r. i 3) od 1 września 1968 r.

I

1. W okresie do dnia 31 grudnia 1967 r. odpowiedzialność uspołecznionych zakładów pracy za szkody osobowe doznane wskutek wypadków przy pracy opierała się na przepisach art. 24 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97 z późn. zmianami). W okresie tym liczne uspołecznione zakłady pracy zawierały z Państwowym Zakładem Ubezpieczeń umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Jeżeli w związku z wypadkiem przy pracy poszkodowanemu pracownikowi lub jego rodzinie przysługiwało do ubezpieczonego od odpowiedzialności cywilnej zakładu roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej tym wypadkiem, to odszkodowanie z tego tytułu wypłacał Państwowy Zakład Ubezpieczeń.

W omawianym okresie większość ubezpieczonych zakładów pracy ubezpieczała również na własny koszt swoich pracowników od następstw nieszczęśliwych wypadków. Umowy te obejmowały bądź tylko wypadki przy pracy oraz w drodze do pracy i z pracy (w ubezpieczeniu zbiorowym), bądź także wypadki przy pracy, w drodze do pracy i z pracy oraz w życiu prywatnym ubezpieczonego pracownika. W razie zajścia wypadku objętego umową ubezpieczenia PZU wypłacał poszkodowanemu świadczenie przewidziane w tej umowie.

2. Największe trudności mogą wystąpić przy ustalaniu odszkodowania z tytułu odpowiedzialności cywilnej w związku z wypadkami przy pracy, jakie się zdarzyły w okresie od 1 stycznia do 31 sierpnia 1968 r. Od dnia bowiem 1 stycznia weszły w życie przepisy ustawy z dnia 23.I.1968 r. (z wyjątkiem jednak art. 10—12), a z drugiej strony w okresie od 1.I. do 31.VIII.1968 r. były jeszcze ważne umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej uspołecznionych zakładów pracy.

Należy podkreślić, że umowy te były ważne wyłącznie w zakresie ustalonym przepisami art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 23.I.1968 r. Wynika to stąd, że — zgodnie z zasadą ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej — odpowiedzialność ubezpieczyciela (zakładu ubezpieczeń) kształtuje się w granicach odpowiedzialności cywilnej ubezpieczającego z ograniczeniami wynikającymi z warunków ubezpieczenia. Oznacza to, że zakład ubezpieczeń jest zobowiązany do świadczenia tylko wtedy, gdy ubezpieczający będzie zobowiązany w myśl przepisów prawa cywilnego do wynagrodzenia szkody wyrządzonej osobie trzeciej, przy czym tylko w takim zakresie, w jakim zobowiązany jest ubezpieczający. Skoro zaś ust. 2 art. 23 ustawy z 23.I.1968 r. ograniczył zakres odpowiedzialności uspołecznionego zakładu pracy, to odpowiedzialność PZU z tytułu umowy ubezpieczenia OC również uległa ograniczeniu w takim samym zakresie.

Z powyższego wynika, że pracownikowi uspołecznionego zakładu pracy ubezpieczonego od OC (lub rodzinie tego pracownika), w razie wypadku przy pracy, który się wydarzył w okresie od dnia 1.I. do 31.VIII.1968 r., przysługują od PZU następujące świadczenia:

- 1) różnica między zarobkiem określonym w art. 4 ust. 3 ustawy z 23.I.1968 r. a zasiłkami z ubezpieczenia społecznego wraz z dodatkiem, o którym mowa w art. 9;
- 2) jednorazowe odszkodowanie przewidziane w art. 445 i 446 k.c.;

- 3) renta uzupełniająca dla pracownika nie zaliczonego do żadnej z grup inwalidów.

Należy podkreślić, że PZU wypłaca świadczenie tylko wówczas, gdy wypadek nastąpił z kwalifikowanej winy zakładu pracy wskutek naruszenia przez ten zakład obowiązków wynikających z przepisów dotyczących ochrony życia i zdrowia pracowników (art. 23, ust. 2). Przy ustalaniu odszkodowania należy uwzględnić przyczynienie się poszkodowanego do powstania wypadku, a to stosownie do art. 362 k.c.

W omawianym tu okresie nadal były ważne dotychczas zawarte na koszt zakładu pracy umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków, dlatego pracownikom uspołecznionych zakładów pracy poszkodowanym w wypadkach przy pracy w tym okresie przysługują z PZU świadczenia przewidziane w tych umowach ubezpieczenia.³

3. Z dniem 1 września 1968 r. weszły w życie następujące przepisy:

- a) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 1968 r. w sprawie jedno-razowych odszkodowań i innych świadczeń przysługujących w razie wypadku przy pracy (Dz. U. Nr 22, poz. 144),
- b) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1968 r. w sprawie wygaśnięcia niektórych umów ubezpieczenia zawartych przez uspołecznione zakłady pracy (Dz. U. Nr 32, poz. 218).

Rozporządzenie z dnia 18.VI.1968 r. wprowadziło w życie przepisy art. 10—12 ustawy z dnia 23.I.1968 r., wobec czego pracownikom uspołecznionych zakładów pracy, poszkodowanym w wypadkach przy pracy, które się wydarzyły od dnia 1.IX.1968 r., przysługują w zakresie odpowiedzialności cywilnej zakładu pracy wyłącznie świadczenia przewidziane w wymienionej wyżej ustawie z wyjątkami, o których będzie mowa w dalszej części niniejszego artykułu, dotyczącej obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych.

W związku z wejściem w życie rozporządzenia z dnia 20.VIII.1968 r. (wymienionego wyżej pod lit. b) — wygasły z dniem 1.IX.1968 r. zawarte na koszt uspołecznionych zakładów pracy w Państwowym Zakładzie Ubezpieczeń lub w Towarzystwie Ubezpieczeń i Reasekuracji „Warta” S.A. następujące umowy ubezpieczeń:

- 1) odpowiedzialności cywilnej w zakresie szkód wyrządzonych wypadkami przy pracy pracownikom tych zakładów, tj. osobom pozostającym z tymi zakładami w stosunku pracy;
- 2) następstw nieszczęśliwych wypadków tych pracowników.

Rozporządzenie to ustaliło jednocześnie nowe zasady zawierania przez uspołecznione zakłady pracy określonych umów ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków oraz umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Przepisy tego rozporządzenia zobowiązały uspołecznione zakłady pracy do zawarcia na swój koszt następujących umów ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków:

- 1) członków Korpusu Technicznego Pożarnictwa, członków straży pożarnych oraz słuchaczy szkół i kursów pożarnictwa (§ 3 ust. 1 pkt 1);

³ Patrz także: C. Mikołajczyk: Likwidacja szkód pracowniczych z ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej za wypadki powstałe w okresie od 1 stycznia do 31 sierpnia 1968 r., „Wiadomości Ubezpieczeniowe” z 1968 r., nr 11.

- 2) obywateli państw obcych, zatrudnionych w uspołecznionych zakładach pracy, i obywateli polskich delegowanych za granicę — jeżeli obowiązek tego ubezpieczenia wynika z umów zawartych z kontrahentem zagranicznym (§ 3 ust. 1 pkt 2).

Ponadto rozporządzenie powyższe wprowadziło specjalne obowiązkowe ubezpieczenie następstw nieszczęśliwych wypadków, jakie mogą się wydarzyć w drodze z domu do pracy i z pracy do domu osobom zatrudnionym w uspołecznionych zakładach pracy na podstawie umowy o pracę, mianowania, powołania albo wyboru, członkom i kandydatom na członków spółdzielni pracy pozostającym ze spółdzielnią w stosunku pracy oraz osobom zatrudnionym na podstawie umowy o naukę zawodu, o przyuczenie do określonej pracy lub o odbycie wstępnego stażu pracy (§ 5 ust. 1 pkt 1—3).

Wypadki w drodze do pracy i z pracy, chociaż są wypadkami w zatrudnieniu, nie są uważane za wypadki przy pracy w rozumieniu ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. Ponieważ jednak wypadki te przed 1 stycznia 1968 r. były objęte ubezpieczeniem następstw nieszczęśliwych wypadków, zawierającym przez uspołecznione zakłady pracy, aby nie pogarszać sytuacji poszkodowanych pracowników — przeto rozporządzenie Rady Ministrów zobowiązuje wszystkie uspołecznione zakłady pracy do ubezpieczenia swych pracowników od następstw nieszczęśliwych wypadków we wskazanym wyżej zakresie. Sumy ubezpieczenia są jednolite i wynoszą:

- 1) 20 000 zł w razie śmierci;
- 2) 30 000 zł w razie trwałego 100% inwalidztwa.

Ubezpieczenie w drodze do pracy i z pracy nie obejmuje nieszczęśliwych wypadków, za które poszkodowanym przysługuje świadczenie z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych (§ 5 ust. 2).⁴

Uspołecznione zakłady pracy mogą również zawierać na swój koszt następującą umowę ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków:

- 1) osób zatrudnionych dorywczo na innej podstawie niż umowa o pracę (§ 3 ust. 2 pkt 1),
- 2) osób przebywających w zakładach karnych i zakładach dla nieletnich, zatrudnionych w tych zakładach lub poza nimi (§ 3 ust. 2 pkt 2);
- 3) pracowników zakładów, których praca jest związana z gospodarką morską, lotnictwem, handlem i służbą zagraniczną, zatrudnionych na stanowiskach określanych przez odrębne przepisy (§ 4 ust. 1). Chodzi tu o grupy pracowników szczególnie zagrożonych, które dotychczas były ubezpieczone na sumy znacznie wyższe od świadczeń przewidzianych w art. 11 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. W razie zbiegu świadczeń należnych pracownikowi jednej w wyżej wymienionych grup z umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków ze świadczeniem należnym mu z ustawy z dnia 23.I.1968 r. (tj. w razie wypadku przy pracy) — jednorazowe świadczenie przysługujące poszkodowanemu z umowy ubezpieczenia podlega zmniejszeniu o kwotę jednorazowego odszkodowania przewidzianego w art. 11 cytowanej wyżej ustawy (§ 4 ust. 1 i 2).

Należy zaznaczyć, że zgodnie z § 5 ust. 5 rozporządzenia — w razie zbiegu umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków w czasie drogi z domu do pracy i z pracy do domu (§ 5 ust. 1 pkt 1—3) z umową ubezpieczenia na-

⁴ Patrz niżej: dalszy ciąg niniejszego artykułu dotyczący ubezpieczeń komunikacyjnych (ust. II).

stępstw nieszczęśliwych wypadków członków służb pożarnych, obywateli państw obcych zatrudnionych w uspołecznionych zakładach pracy i obywateli polskich delegowanych za granicę (§ 3 ust. 1) oraz pracowników grup związanych z gospodarką morską, lotnictwem oraz handlem i służbą zagraniczną (§ 4 ust. 1) — poszkodowanemu przysługuje jednorazowe świadczenie na wypadek śmierci lub trwałego inwalidztwa z wyższej sumy ubezpieczenia.

Przykład:

W umowie ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków obejmującej wypadki przy pracy oraz w drodze do pracy i z pracy ustalono jednorazowe świadczenie w razie 100% inwalidztwa w kwocie 40 000 zł. Takie samo jednorazowe świadczenie z obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków w drodze z domu do pracy i z powrotem wynosi sumę 30 000 zł. Jeżeli pracownik objęty tymi dwoma umowami ubezpieczenia ulegnie wypadkowi w drodze z pracy do domu — PZU wypłaci mu jednorazowe świadczenie z wyższej sumy ubezpieczenia, tj. z umowy, w której świadczenie na wypadek trwałego 100% inwalidztwa ustalono na sumę 40 000 zł. Jeżeli pracownik z jednej z grup wymienionych w § 4 ust. 1 rozp. 20.III.1968 r. ulegnie wypadkowi przy pracy, będzie mu przysługiwało świadczenie z następujących tytułów.

1) z ustawy z dnia 23.I.1968 r.;

2) z umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków zawartej przez zakład pracy.

W tej sytuacji jednorazowe świadczenie należne poszkodowanemu z wymienionej wyżej umowy ubezpieczenia pod pkt 2 ulegnie zmniejszeniu o sumę jednorazowego odszkodowania przysługującego z art. 11 ustawy z 23.I.1968 r.

Oprócz omówionych wyżej ubezpieczeń od następstw nieszczęśliwych wypadków, zgodnie z przepisami § 3 ust. 2 pkt 3 powyższego rozporządzenia uspołecznione zakłady pracy nie będące jednostkami budżetowymi lub zakładami budżetowymi mogą zawierać umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej w zakresie szkód wyrządzonych przez te zakłady osobom nie pozostającym z tymi zakładami w stosunku pracy, np. osobom nie związanym z działalnością zakładu pracy itp.

II

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 1961 r. w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń następstw nieszczęśliwych wypadków i odpowiedzialności cywilnej z ruchu pojazdów mechanicznych (Dz. U. Nr 55, poz. 311) weszło w życie z dniem 1 stycznia 1962 r. i obowiązywało do dnia 31 grudnia 1967 r.

Rozporządzenie to ma zastosowanie do wypadków spowodowanych ruchem pojazdów mechanicznych, które wydarzyły się do dnia 31 grudnia 1967 r.⁵, wobec czego świadczenia i odszkodowania za wypadki z ruchu tych pojazdów⁶ są ustalane na podstawie przepisów powyższego rozporządzenia. W okresie wyżej wskazanym nie było specjalnych przepisów normujących sprawę odszkodowań za wypadki przy pracy, w związku z czym poszkodowani również w tych wypadkach

⁵ Patrz: § 26 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24.IV.1968 r. w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych.

⁶ Ale z wyjątkami wymienionymi w tym rozporządzeniu.

spowodowanych ruchem pojazdów mechanicznych są objęci ochroną ubezpieczeniową przewidzianą w omawianym rozporządzeniu.

Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z przepisami § 25 ust. 4 powyższego rozporządzenia — w razie zbiegu obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków z ruchu pojazdów mechanicznych z dobrowolną umową ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków zawartą przez uspołeczniony zakład pracy — poszkodowanemu przysługuje tylko jedno świadczenie z wyższej sumy ubezpieczenia.

2. Rozporządzenie z dnia 1 grudnia 1961 r. zostało uchylone rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 kwietnia 1968 r. w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych (Dz. U. Nr 15, poz. 89), które weszło w życie z dniem 24 maja 1968 r. z mocą od dnia 1 stycznia 1968 r.⁷

Rozporządzenie to stosuje się do wypadków z ruchu pojazdów mechanicznych, które wydarzyły się po dniu 1 stycznia 1968 r.

W związku z zawieszeniem mocy obowiązującej przepisów § 4 ust. 2 pkt 1 i ust. 3 tego rozporządzenia pozostałe przepisy rozporządzenia mają zastosowanie również do wypadków przy pracy spowodowanych ruchem pojazdów mechanicznych, jakie (tj. wypadki) wydarzyły się od dnia 1 stycznia 1968 r. do dnia 31 sierpnia 1968 r. — z ograniczeniem w zakresie odpowiedzialności cywilnej uspołecznionego zakładu pracy, wynikającym z art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o świadczeniach pieniężnych przysługujących w razie wypadków przy pracy (Dz. U. Nr 3, poz. 8). Wobec bowiem zawieszenia mocy obowiązującej przepisów art. 10—12 wyżej wymienionej ustawy, osoba uprawniona do świadczeń w związku z wypadkiem przy pracy, jaki wydarzył się w okresie od dnia 1 stycznia do dnia 31 sierpnia 1968 r.,⁸ może dochodzić od uspołecznionego zakładu pracy wyłącznie świadczeń wymienionych w art. 23 ust. 2 ustawy.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że osobom poszkodowanym w wypadkach przy pracy, spowodowanych ruchem pojazdów mechanicznych będących w posiadaniu lub w dyspozycji zakładu pracy w okresie od dnia 1 stycznia 1968 r. do dnia 31 sierpnia 1968 r., przysługują następujące świadczenia wynikające z ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. oraz rozporządzenia z dnia 24 kwietnia 1968 r.:

- 1) świadczenia od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;
- 2) świadczenia z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia następstw nieszczęśliwego wypadku zgodnie z § 6—13 rozporządzenia z dnia 24.IV.1968 r., jeżeli ani uspołeczniony zakład pracy, ani jego kierowca nie ponoszą odpowiedzialności cywilnej za wypadek, w przeciwnym zaś razie —
- 3) odszkodowanie z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (§ 14 i nast. rozporządzenia) uspołecznionego zakładu pracy w zakresie wymienionym w art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 23.I.1968 r. (z zastrzeżeniem wynikającym z § 20 cyt. wyżej rozporządzenia);
- 4) ponadto jeżeli wypadek przy pracy nastąpił z winy kierowcy zakładu pracy, osoba poszkodowana — oprócz świadczeń przewidzianych w art. 23 ust. 2 powyższej ustawy a należnych od zakładu pracy — może dochodzić od tego kierowcy na podstawie § 14 i nast. rozporządzenia z dnia 24.IV.1968 r. ewentualnych dalszych roszczeń, wynikających z przepisów kodeksu cywilnego;

⁷ Z wyjątkiem przepisów § 4 ust. 2 pkt 1 i ust. 3, które weszły w życie z dniem 1 września 1968 r.

⁸ Tj. do daty wejścia w życie przepisów art. 10—12 ustawy.

- 5) jeżeli wypadek przy pracy został spowodowany ruchem pojazdu mechanicznego nie znajdującego się w posiadaniu lub w dyspozycji zakładu pracy, który zatrudnia poszkodowanego — przysługują temu poszkodowanemu świadczenia przewidziane w rozporządzeniu z dnia 24.IV.1968 r. (brak naruszenia przepisów bhp przez zakład pracy poszkodowanego).

Ze względu na to że odpowiedzialność cywilna zakładu pracy i kierowcy tego zakładu z tytułu wypadków spowodowanych ruchem pojazdu mechanicznego jest objęta obowiązkowymi ubezpieczeniami komunikacyjnymi, wszelkie należne z tego tytułu świadczenia (pkt 3 i 4) wypłaca Państwowy Zakład Ubezpieczeń.

3. Z dniem 1 września 1968 r. weszły w życie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 1968 r.⁹, które wprowadziło w życie przepisy art. 10—12 ustawy z dnia 23.I.1968 r. oraz przepisy § 4 ust. 2 pkt 1 i ust. 3 rozporządzenia z dnia 24.IV.1968 r.

Wejście w życie powyższych przepisów zmieniło w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych stan prawny, jaki istniał w okresie od dnia 1 stycznia do dnia 31 sierpnia 1968 r. Przepisy te bowiem wyłączyły spod działania rozporządzenia w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych niektóre wypadki spowodowane ruchem pojazdów mechanicznych (§ 4 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia), w stosunku zaś do niektórych wypadków świadczenia zakładu ubezpieczeń zostały ograniczone (§ 4 ust. 3).

W związku z tym stan prawny w omawianym zakresie po dniu 1 września 1968 r. przedstawia się następująco:

- 1) Zgodnie z przepisami § 4 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych zakład ubezpieczeń nie odpowiada za wypadki spowodowane ruchem pojazdów mechanicznych znajdujących się w posiadaniu lub w dyspozycji zakładu pracy, który zatrudniał poszkodowanego pracownika, jeżeli za wypadki te przysługują świadczenia z ustawy z dnia 23.I.1968 r. (tj. za wypadki przy pracy).

Przykład:

Samochód zakładu pracy podstawiany do magazynu tego zakładu potrafił magazyniera zatrudnionego w magazynie lub konwojenta samochodu. Poszkodowanemu w takim wypadku przysługują świadczenia przewidziane w ustawie z dnia 23.I.1963 r., natomiast świadczenia z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych mu nie przysługują.

- 2) W myśl przepisów art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23.I.1968 r. wypadek, jakiemu uległ pracownik w drodze między zakładem pracy a miejscem wykonywania czynności zleconych mu przez zakład w czasie pozostawania w dyspozycji zakładu pracy, jest wypadkiem przy pracy, jeżeli pracownik był przewożony pojazdem mechanicznym tego zakładu pracy albo pozostającym w jego dyspozycji. Poszkodowanemu w takim wypadku przysługują świadczenia przewidziane w ustawie z dnia 23.I.1968 r., natomiast nie przysługują mu świadczenia z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych.

Przykład:

Pracownik uspołecznionego przedsiębiorstwa udaje się do innej miejscowości i odbywa podróż samochodem należącym do tego przedsiębiorstwa. Jeżeli samochód uleg-

⁹ Patrz: cz. I nin. artykułu, pkt 3 lit. a.

nie wypadkowi (np. skutek uderzenia w drzewo) i pracownik w tym wypadku dozna uszkodzenia ciała, będzie mu przysługiwać świadczenie przewidziane w ustawie z dnia 23.I.1968 r. Takie samo świadczenie będzie przysługiwało pracownikom transportu, tj. kierowcom, konduktorom itp., jeżeli ulegną oni wypadkowi w czasie jazdy samochodem służbowym z zakładu pracy do miejsca pracy. We wskazanych wyżej wypadkach świadczenia z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych nie przysługują.

- 3) Bardziej skomplikowane sytuacje mogą zająć w związku ze stosowaniem w praktyce przepisów § 4 ust. 3 rozporządzenia z dnia 24.IV.1968 r. Z przepisów tych wynika, że za wypadek przy pracy spowodowany przez ruch pojazdu mechanicznego nie będącego ani w posiadaniu, ani w dyspozycji zakładu pracy, który zatrudnia poszkodowanego pracownika, przysługują:
- a) świadczenia wynikające z ustawy z dnia 23.I.1968 r., tj. świadczenia od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i od zakładu pracy poszkodowanego,
 - b) świadczenie w wysokości ustalonej na podstawie prawa cywilnego, zmniejszone o świadczenie wypłacone na podstawie przepisów wyżej wymienionej ustawy, jeżeli posiadacz lub kierowca pojazdu będą zobowiązani na podstawie obowiązującego prawa do odszkodowania za szkodę wyrządzoną ruchem tego pojazdu.

Ze względu na to, że wypadek został spowodowany ruchem pojazdu podlegającego obowiązkowym ubezpieczeniom komunikacyjnym, roszczenie regresowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych¹⁰, a także zakładu pracy z tytułu świadczeń wypłaconych poszkodowanemu na podstawie przepisów wymienionej wyżej ustawy są objęte ubezpieczeniem. Z tego wynika, że Państwowy Zakład Ubezpieczeń zwraca zakładowi pracy i Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych wypłacone przez te zakłady świadczenia poszkodowanemu, jak również wypłaca poszkodowanemu świadczenie wymienione wyżej pod lit. b.

Przykłady:

- A. Pracownik zatrudniony w magazynie przedsiębiorstwa A został potrącony przez samochód przedsiębiorstwa B, które przysłało ten samochód do magazynu przedsiębiorstwa A po towary, przy czym wypadek nastąpił z winy kierowcy samochodu. Poszkodowany otrzyma wówczas świadczenia wymienione wyżej pod lit. a) i b).
- B. Jeżeli wypadek opisany wyżej pod pkt 1 nastąpił z wyłącznej winy poszkodowanego (np. skutek nieuwagi), to poszkodowanemu nie będzie przysługiwało świadczenie wskazane pod lit. b), lecz świadczenie z ustawy z dnia 23.I.1968 r. (z zastrzeżeniem wynikającym z przepisów art. 1 ust. 2 tej ustawy).

4. Jak już wspomniano wyżej, rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1968 r. w sprawie wygaśnięcia niektórych umów ubezpieczenia zawartych przez uspołecznione zakłady pracy (Dz. U. Nr 32, poz. 218) zobowiązało te zakłady do zawarcia na swój koszt umów ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków, jakie mogą się wydarzyć pracownikom tych zakładów w drodze z domu do pracy i z pracy do domu (§ 5 ust. 1). Z ubezpieczenia tego zostały jednak wyłączone wypadki, za które poszkodowanemu przysługuje świadczenie z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych (§ 5 ust. 2). Z powyższego wynika, że

¹⁰ Patr. art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 23.I.1968 r.

jeżeli pracownik uspołecznionego zakładu pracy w czasie drogi z domu do pracy lub z powrotem ulegnie wypadkowi spowodowanemu przez pojazd mechaniczny, to będzie mu przysługiwać świadczenie wynikające z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, a nie z umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków zawartej przez zakład pracy.

Jeżeli wypadek nastąpił w drodze z domu do pracy lub z pracy do domu, a pracownik był przewożony samochodem zakładu pracy lub będącym w jego dyspozycji, to poszkodowanemu będą przysługiwały również świadczenia przewidziane w rozporządzeniu w sprawie obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych. Wynika to z przepisu art. 123 ust. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 3, poz. 6).

KAROL SPETT

Poczytalność charakteropatów

Termin „charakteropatia” wprowadził do psychiatrii polskiej Bilikiewicz. Termin ten przyjął się i w ten sposób autor trafnie wyodrębnił te zaburzenia charakteru, których nie zalicza się do psychopatii.¹

Różnica między charakteropatią a psychopatią dotyczy etiologii. W wypadkach charakteropatii lekarz w obecnym stanie wiedzy medycznej zna przyczynę zaburzeń charakteru, u psychopatów zaś przyczyna ta nie jest ustalona. Objawy kliniczne natomiast w obu zaburzeniach mogą być identyczne lub zbliżone.

Charakter ma znaczny, choć nie wyłączny wpływ na zachowanie się człowieka i na jego stosunek do społeczeństwa. Struktura charakteru obejmuje uczuciowość, przede wszystkim wyższą, oraz funkcje woli i sferę popędów. Są to zatem te same cechy psychiki, które podległy zaburzeniu u psychopatów². Dlatego też wartościuje się charaktery. W związku z tym Bilikiewicz wypowiada pogląd, że „kto narusza warunki ładu społecznego lub prawa, na których ład ten się opiera, ten ma charakter wadliwy, odchylający się od normy”³.

Niekiedy już w zaraniu życia szkodliwe czynniki wywołują charakteropatie, działając na rozwijający się mózg płodu lub noworodka. Między innymi są to urazy fizyczne, których doznaje ciężarna, zatrucia (najczęściej alkohol) i przebyte

1 Por. T. Bilikiewicz: Charakteropatie — Organiczne zaburzenia charakteru, „Polski Tygodnik Lekarski” 1962, nr 48, s. 1866—1870. W obcojęzycznej literaturze fachowej na określenie zaburzeń charakteru uwarunkowanych organicznie używa się terminów „psychopatopodobny” lub „pseudopsychopatia”. Zob. w tej kwestii: J. A. Popow: K. utocznieniu poniatija „psychopatija” (w: Problemy sudiebnoj psichiatrii, t. XI, Moskwa 1961, s. 124) oraz W. Bittner: Zum Problem der sogenannten Pseudopsychopathien, „Monatschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform” 1968, nr 8, s. 115 i n.

2 Por. K. Spett: Poczytalność psychopatów, „Państwo i Prawo” 1967, nr 3, s. 465—474.

3 Por. T. Bilikiewicz: Psychiatria kliniczna, PZWL, Warszawa 1966, s. 166.